

**NİĞDE MÜZESİ'NDE BULUNAN GERDANLIK VE KOLYELERİN
İNCELENMESİ**
**EXAMINATION OF THE NECKLACE AND PENTANDS FOUND IN
NİĞDE MUSEUM**

Hilmi GÜNEY*
Menekşe SAKARYA**
Hamide Tuba KIZILKAYA***
Esra VAROL****

Özet

Takı kullanma geleneği, her daim bir süslenme aracı olarak önemini korumuştur. Takıların yapımında öteden beri en değerli madenler ve mücevher taşları kullanılmış ve özel teknikler geliştirilerek üretilmiştir. Süstaşı ve değerli metal işlemeciliği her dönemde olduğu gibi antik çağlarda da inanç, bereket sağlama, büyü yapma, uğur getirme gibi amaçlarla başlamış; zaman zaman bu anlamların yanı sıra dini ritüellerde dönemin inançlarına göre tanrılara ya da ölümlere hediye sunma, sosyal imtiyaz ve statü göstergesi, zenginlik ifadesi ve elbette güzel görünme gibi amaçları da kapsamıştır. Günümüzde Anadolu medeniyetlerine ait eserleri koruma ve muhafaza etme faaliyeti gösteren müzelerimiz, ülkemizden çıkarılan tüm zamanlara ait süstaşlı veya taşsız takılara da ev sahipliği yapmaktadır.

Bu çalışma ile Niğde Müzesi'ne arkeolojik kazılarda ya da müsadereyle getirilen süstaşlı ya da taşsız takıların metal ve taş türleri belirlenerek müze envanterinde güncellenmesi planlanmıştır. Ülkemizde müzelerde saklanan ve

---

* Öğr. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Niğde / TÜRKİYE
hlmguney@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9928-1548

** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Niğde / TÜRKİYE msakarya@ohu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2285-4448

*** Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Niğde / TÜRKİYE htkizilkaya@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6642-6432

**** Doç. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Niğde / TÜRKİYE evarol@ohu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3097-8301

sergilenen diğer antik dönem işlenmiş süstaşlı ya da taşsız takıların kuyumculuk ve gemolojik yönden incelemenin de önemine vurgu yapılmak istenmiştir. Ülkemizdeki eski medeniyet kalıntılarının varlığı ve son yıllarda daha da artan müzelerin sayıları göz önünde bulundurulursa yapılan bu çalışmanın kültür turizmimize yapacağı katkı önemli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Takılar, Gerdanlık, Kolye, Süslenme, Niğde Müzesi

Abstract

The tradition of using jewelry has always preserved its importance as a means of adornment. The most precious metals and gemstones have been used in the making of jewelry for a long time, and they have been produced by developing special techniques. Gemstone and precious metal processing started in ancient times as well as in every period with the aim of providing faith, fertility, magic, and good luck; In addition to these meanings from time to time, religious rituals also included purposes such as presenting gifts to the gods or the dead, an indicator of social privilege and status, an expression of wealth and of course looking beautiful, according to the beliefs of the period. Our museums, which are active in preserving and preserving the artifacts of Anatolian civilizations today, are also home to jewelry with or without stones from all times, which were removed from our country.

With this study, it is planned to determine the metal and stone types of jewelry with or without gemstones brought to the Niğde Museum during archaeological excavations or by confiscation, and to update them in the museum inventory. It is aimed to emphasize the importance of examining other antique period jewelry with or without stones, which are kept and exhibited in museums in our country, in terms of jewelry and gemology. Considering the existence of the remains of ancient civilizations in our country and the state and private history museums that have increased in recent years, the contribution of this study to our cultural tourism will be important.

Keywords: Jewellery, Choker, Necklace, Ornament, Niğde Museum

Giriş

Arkeolojik bulgulara göre süslenme, tarih öncesi çağlara, insanlık tarihinin en uzun evresi olarak kabul edilen iki milyon yıllık Taş Devrine kadar uzanmaktadır. İnsanoğlu için bu durum tıpkı avcılık, toplayıcılık davranışları gibi süslenmenin de bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir. İnsanoğlunun süslenme eğilimi bazen beğeni bazen de yaşadığı toplulukta saygınlık kazanmak için gerçekleşmiştir (Aydın, 2009: 7). Süslenmenin en temel ögesi ise takıdır. Takı, yapımında gelenek ve inançların önemli rol oynadığı, çoğu zaman maden, tüy, cam, ağaç, hayvan kemikleri gibi malzemelerden yapılan ve taşlarla süslenen, çoğunluğunu kadınların süslenmek amacıyla kullandıkları özel parçalar olarak tanımlanabilir. Diğer bir şekilde ise kişinin giysileriyle bir bütünlük ve renk uyumu sağlamak, kendi stilini yaratmak, kişiliğini yansıtmak ve en önemlisi iyi hissetmek gibi birtakım nedenlerle kullandıkları aksesuar ya da kullanım eşyası olarak da ifade edilebilir (Demirbağ, 1996: 2; Bilgin, 2006: 1; Yeşilbaş, 2018: 796).

Takıların yapımında öteden beri kendi döneminin en değerli madenleri ve mücevher taşları kullanılmış ve özel teknikler geliştirilerek üretilmiştir. Bu teknikler zamanla geleneksel kuyum tekniklerini oluşturmuştur.

Üst Paleolitik Dönemde kullanılan takılar sadece süs eşyası olarak kullanılmamış, aynı zamanda bireyin statüsünü, gücünü belirlemek veya etkilendiği doğa olaylarına karşı korunma ihtiyacı olarak simgesel anlamla takılmıştır. Bu simgesel anlam üstünlük, güç, korunma gibi amaçlar taşımaktadır. Bulunan arkeolojik yerleşimlere bakıldığında ise, o dönem insanının duyguları, dinsel - büyüsel anlamda yapılan ritüeller de dans, müzik, takı ve beden süslemelerine yansımakta idi (Şaman ve Duru, 2013: 53).

Tarihin tüm dönemlerinde ve yerleşimlerinde günlük hayatın bir parçası olan süslenme ve takı kullanımının yaygınlığı, Anadolu topraklarında da yapılan kazılarda elde edilen buluntular ile anlaşılmaktadır. Anadolu'da takıların tarih öncesi çağlardan bu yana kullanıla geldiği çeşitli kazılarla anlaşılmaktadır. Takılara ilişkin buluntularda Taş Devrinin son evresi olan Cilalı Taş Devrine dayanan Neolitik Dönemde rastlanmaktadır. Diyarbakır Çayönü ile Konya Çatalhöyük kazı buluntuları arasında çeşitli taşlardan, kemik ve hayvan dişlerinden, deniz ve kara yumuşakçalarının kabuklarından yapılmış gerdanlıklar ile hayvan, kuş, çiçek gibi çeşitli biçimler verilmiş gerdance türünde takılar oldukça büyük bir topluluk oluşturmaktadır. Kazılarda çıkarılan çeşitli organik malzemeden yapılmış kolye ve bilezik gibi takılar da bunu desteklemektedir (Demirbağ, 1996: 3; Yeşilbaş, 2018: 797). Antik dönemde Anadolu'da hüküm sürmüş ilk uygarlıklar olan Hititler, Urartular, Frigler ve Lidyalılar mühür yüzük, kolye, küpe, bilezik, fibula gibi çeşitli takıları hem sosyal hayatta hem de din ve devlet işlerinde kullanmışlardır. Roma Dönemi'ne gelindiğinde soylu sınıfların gösteriş amacıyla takılarda değerli ve yarı değerli taşları fazla kullandığı; aynı zamanda Asya'dan ve Mısır'dan gelen ajur, telkâri, mine gibi kuyum süsleme tekniklerinin de uygulandığı görülmektedir. Ajur ile birlikte kabartma (rölyef) ve kazıma (kalem işi) kuyum tekniklerinin bir arada kullanıldığı küpe ve bileziklerin M.S. 2. yy. döneminin süslenme aksesuarlarını oluşturduğu müze koleksiyonlarında görülmektedir (Yeşilbaş, 2018: 797). Anadolu'da her türlü değerli maden, değerli taş ve süsleme teknikleri denenmiş ve çeşitli formlar geliştirilmiştir. Helenistik Dönem takılarında çoğunlukla insan ve hayvan figürleri kullanılmış, zengin bezeme ve telkâri işi ile zenginleştirilmiştir. Sadece değerli metallerin ve kimi zaman da yarı değerli taşların kullanıldığı takıların yerini zamanla değerli taşlarla bezeli mücevherler almıştır. Osmanlı Devleti bin yıllar boyu süren istilalar ve göçlerle biçimlenen son derece zengin bir takı geleneğini miras olarak devralmıştır. Samsun, Sivas, Van, Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Bitlis, Kula, Eskişehir, Diyarbakır, Mardin, Midyat, Şam, Halep ve Kıbrıs gibi

yerlerde değerli madenlerin farklı tekniklerle işlenmesi ile değerli takılar üretilmiştir (Tez, 2008: 256).

Takılar, güçlü kültürel birikimin geçmişten günümüze yansıyan en iyi örnekleri arasında yer alırlar. Giyim-kuşamı bütünleyen takı kullanma ve süslenme geleneği, unutulmuş ve unutulmaya yüz tutmuş geleneklerimize rağmen günümüzde de devam etmektedir. Müzelerde saklanan ve sergilenen Antik Dönemden günümüze ulaşan işlenmiş süstaşlarının ve mücevherlerin gemolojik yönden incelenmesi güncelden ayırt edilmesini sağlamıştır. Ülkemizdeki eski medeniyet kalıntılarının varlığı ve son yıllarda daha da artan müzelerin sayıları göz önünde bulundurulursa yapılan bu çalışmanın kültür turizmine yapacağı katkının çok büyük olacağı düşünülmektedir. Müze envanterlerinde bulunan Anadolu Medeniyetlerine ait süstaşlı ürünlerin arkeo-gemolojiksel incelenmesi, bu taşların işlendiği dönemlerin ve özelliklerinin ortaya çıkartılmasına da katkıda bulunmuştur. (Artun,2006:1).

Takıların Arkeo-Gemolojik İncelenmesi

Gemolog, değerli ve yarı değerli süstaşlarını inceleyen, gemoloji bilimiyle ilgilenen uzmandır. Günümüzde gemologlar, süstaşlarını tahrip etmeden, üretimi tamamlanmış ürünü inceleyip, gerçek, sentetik ya da taklit olduğunu ayırt ederek piyasadaki değerini belirlemektedir. Gemologlar, süstaşlarının değer tespitinde birtakım kriterlere ek olarak teknolojik gelişmelere paralel birtakım gemolojik cihazlara da ihtiyaç duymaktadır. Buna dayanarak mücevher sektöründe bu uzmanlar belirleyici olmaktadır. Genel olarak süstaşı inceleme bilimi gemoloji; arkeolojik süstaşlı eserlerin incelenmesi ise arkeo-gemolojidir (Hatipoğlu ve Güney, 2012). Gerçek anlamıyla arkeo-gemolojinin, Mezopotamya'da, Mısır'da ve Anadolu'da, MÖ 4. bin yılın sonlarına doğru başladığı söylenebilir (Bingöl, 1999:17). Antik Dönem eserlerinde süstaşlarının konservasyon işlemlerinde, gemolojik özellikler dikkate alınmadığı takdirde süstaşı eserlerin akik genel ismiyle adlandırılarak hatalı yorumlandığı birçok envanter kaydında gözlenmektedir.

Hem inanç, hem de sosyal hayatta kullanım için süstaşlarının işlemeciliği önceleri din, tılsım, büyü ve uğur gibi kavramların etkisi ile başlamış, sonrasında adak, unvan-rütbe-zenginlik göstergesi, hediye ve estetik kaygıyla güzelleşmek gibi amaçlara da hizmet etmiştir.

Eski Çağlarda Anadolu'da kuvars grubu yarı değerli süstaşları parlatmayla yetinilerek doğal formlarıyla, sonraki dönemlerde de belirli formlarda kesim şekilleriyle işlenerek dönemin inanç/dinsel ve sosyo-kültürel anlayışları günümüze kadar taşıyabilmiştir (Dubin, 1995:20). Antik takıların betimlemelere ait işçilikleri incelendiğinde, genellikle dönemin zengin yaşantıları ve dinsel tasvirler yer almaktadır. Müzelerde, antik dönemlerde yapılan takıların dönemin teknolojik imkânlarıyla sınırlı olarak sabırla ve çok ince işçilikle kabartma ya da oyma şeklinde işlendiği görülmektedir. Bu

eserler antik çağlarda pahalı ve çok lüks tüketim ürünleri olduğu için o dönemin sadece aristokrat ve zengin kesimi tarafından satın alınabiliyordu.

Paleolitik Çağ'dan Tunç Çağı ortasına kadar insanlar mikrolit, çakmaktaşı, obsidien (volkanik cam) gibi silisli sert taşları işleyip bunlardan kesici ve delici aletler yapmışlardır (Bordaz, 1970:2; Branigan,1974:15; De Jesus, 1980:22; Colon 1989:3). Neolitik Çağ'da (yaklaşık 9 bin yıl önce) taş aletlerin yüzeylerinin aşındırılarak cilalanması/parlatılması ve daha kullanışlı hale getirilmesi söz konusu olmuştur.

Eski çağlarda süstaşları aşındırma, yontma ve kesme olmak üzere üç teknik kullanılarak işlenmiştir (Türe ve Savaşçın, 2000:63). Her süstaşının Mohs sertlik skalasında 1-10 arası bir sertlik derecesi bulunmaktadır ve buna göre işlenecek süstaşı, kendisinden daha yüksek sertlik derecesine sahip bir süstaşına ait malzemenin toz haliyle aşındırılarak istenilen form verilmektedir. Günümüzde de değerli ve yarı değerli süstaşı işleme ve kesim şekilleri aynı prensiple yapılmaktadır. Obsidien, kuvars grubu; ametist, kaya kristali gibi sertliği yüksek süstaşlarının yontma/aşındırma tekniğiyle işlendiği görülmektedir. Eski çağlardaki işleme yöntemlerine bakıldığında sivri uçlu bir metal parçası, zemine çakılarak dikine sabitlenmiş, işlenecek taş bunun üzerine tutturulmuş, boynuz başlı bir çekiçle taşa hafif darbeler vurularak yongalar kopartılarak aşındırılmıştır. Bu işlem için taşı sert darbelerden koruyacak ve darbelerin esnek olmasını sağlayacak bir malzeme gerektiğinden kullanılan çekicinin başı boynuzdan yapılmıştır (Colon, 1989:4; Türe ve Savaşçın, 2000:63 ve 2002:11). Kesme tekniği sertliği 10 üzerinden 7 olan kuvars ailesi süstaşları daha sonraları bulunan sertliği daha yüksek yakut, zümrüt, safir, elmas ve zımpara uçlarla kesilmiştir (Türe ve Savaşçın, 2000:64). Çeşitli çap ve kalınlıktaki kesme ve cilalama diskleri ile küremsi oyma uçları dönen mil üzerine takılarak süstaşlarının kesimi, kabaşon ve fasetli boncuk işlenmesi, boncukların delinmesi ve desen oymaları hızlı ve muntazam şekilde yapılmıştır (Dubin, 1995:32).

Eski çağlardan bu yana süstaşı işleme/kesim teknikleri kabaşon ve fasetli kesim olmak üzere genel olarak iki şekilde uygulanmaktadır. Kabaşon kesim şekli yuvarlak, oval, dörtgen, damla vb. formlarda ve keskin olmayan yumuşak geçişlere sahip yüzey hatlarına sahiptir. Opak ışığı geçirmeyen ya da yarı şeffaf süstaşı türleri için kullanılan bir tekniktir. Bunun için işlenen taş yüzeyi kendisinden daha yüksek sertliğe sahip süstaşları aşındırıcı olarak kullanılmaktadır. Antik dönemde de süstaşları bu prensiple işlenmiş ya da delinerek boncuk diziler elde edilmiştir (Türe ve Savaşçın, 2000:60-69). Süstaşına verilmek istenen formun yüzey geçişlerinin keskin hatlarla gerçekleştirilmesi ise fasetli kesim tekniği olmaktadır. Bu kesim şekli, ışığı geçiren şeffaf ya da yarı şeffaf süstaşı türlerinde belirli prensiplere göre ışığı daha iyi yansıtarak parlaklığı arttırmak için kullanılmaktadır. Niğde

müzesinde yer alan küre formunda boncuk dizileri halinde işlenmiş kolye yüzeylerinin, kabaşon yanında fasetli olarak da işlendiği görülmektedir.

Ajur ve güverse kuyum süsleme teknikleri ise en eski antik dönem metal süsleme tekniklerindedir (Türe ve Savaşçın, 2000:40-46). Ajur tekniği günümüzde kıl testere kesici alet olarak kullanılarak, metal plaka yüzeyde istenen desene göre parça çıkarma/boşluktan motif oluşturma işlemidir. Antik dönemde bu işlem günümüzden farklı olarak kesici delici aletlerle gerçekleştirilmekteydi. Bu tekniğe delik işi de denilmektedir (Türe ve Savaşçın, 2000:40). Güverse tekniği ise ısıyla yuvarlak metal kürecikler elde ederek yine metal yüzeye tutturularak/kaynaklanarak desen/motif oluşturma işlemidir. Ateşe maruz bırakılan küçük kıymetli metal parçacıklar küre halini almaktadır. Bu küçük küre formlar çalışılan metal yüzeyde motife göre bir araya getirilerek desen oluşturulmaktadır. Bu tekniğe granülasyon da denilmektedir (Türe ve Savaşçın, 2000:48; Kılıç, 2016:36).

Niğde Müzesi Takılarında Kullanılan Süstaşı Türleri

Anadolu toprakları, hem süstaşı kalitesi hem de çeşitliliği bakımından çok yüksek bir potansiyele sahiptir (Hatipoğlu, 1984:1 ve 1996:1; Hatipoğlu ve Chamberlain, 2009:2; Hatipoğlu vd., 2010:1; Hatipoğlu ve İnaner, 2010:2). Anadolu müzelerinde en çok rastlanan süstaşı türü, kuvars ailesidir. Kuvars ailesine ait süstaşı eserler, kristalin yapılu kuvarslar ve mikrokristalin yapılu kuvarslar olarak iki gruptur. Mikrokristalin yapılu kuvarslar da kriptokristalin ve psödokristalin olmak üzere iki alt gruptur (Back and Mandarino, 2008:51; Rapp, 2009:71). Anadolu'da müzelerde süstaşı eserlerin başında çoğunluk olarak kuvars ailesinin mikrokristalin (kriptokristalin) yapılu kalsedonik kuvars olarak da adlandırılan grubun bir türü olan karnelien taşı gelmektedir. Ankara (Çubuk) bölgesi başta olmak üzere Anadolu'da bazı bölgelerde karnelien oluşumlarına rastlanmıştır (Hatipoğlu, 1996:1); fakat rezerv olarak yeterli potansiyelde olmaması ve çoğu eserin karnelien taşından yapılmış olmasıyla Anadolu dışındaki bölgelerden getirildiği tahmin edilmektedir. Bu muhtemel bölgeler, günümüzde ticari pazara karnelien taşı üreten Hindistan ve Yemendir. Bir diğer tür olan sard taşının ise Manisa ve civarında oluşumları tespit edilmiştir (Rapp, 2009:13; Hatipoğlu vd., 2010:4).

Karnelien Süstaşı

Antik çağlarda karnelien değerli ve yaygın kullanılan süstaşlarından biri olmuş, pek çok eserin yapımında kullanılmıştır (Collon, 1989:25; Dubin, 1995:37). Karnelien, adını kilise anlamına gelen latince "corneolus" kelimesinden almıştır (Mitchell, 1979:21). Kırmızı renk bantlarını demir bileşiği olan ferik oksitten alan bu süstaşının kırmızı rengi Antik Yunan'da güneşin akşam batışını hatırlatmakta, böylece tekrar doğuşu temsil etmektedir (Quick, 1974:28).

Sard Süstaşı

Bilinen en eski doğa tarihi kitabı olan M.S. 77 yılında yazılan “Naturalis Historia” adlı eserde yer alan bilgilere göre; sard taşının isminin Lidya Krallığı’nın başkenti “Sardis” kentinden (Manisa/Salihli) geldiği belirtilmektedir (Pliny, 1989; Rapp, 2009:13). Buna karşın ülkemizin süstaşı potansiyeline ait jeolojik çalışmalar yarısaydam kahverengi tonlarda renge sahip kalsedon türü sard süstaşının küçük miktarlarda olduğu, Manisa/Demirci civarlarında bulunduğunu ortaya çıkarmıştır (Hatipoğlu vd., 2010:4). Elde edilen eserlerde yaygın kullanımına bakıldığında, sardoniks süstaşından yapılmış eserler Antik Dönemin en popüler süstaşı olduğunu bize göstermektedir.

Yöntem

Bu araştırmanın yöntemi “Tarihi Yöntem”dir. “Geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırılmasında ya da bir problemin geçmişle olan ilişkisi yönünden incelenmesinde kullanılan yöntem tarihi yöntem denir. Tarihi yöntem ne idi? Sorusuna cevap aramaya yöneliktir” (Kaptan, 1998:53). Bu doğrultuda, Niğde Müzesi envanterinde bulunan depolarda ve etnografik salonda muhafaza edilen takı örneklerinden gerdanlık ile kolyelerin dönemleri ve sahip oldukları özellikler bakımından incelenerek, literatüre kazandırılması ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmaktadır. Araştırmada, Niğde Müzesi’nde bulunan gerdanlık ve kolyeler malzeme, teknik ve ölçü açısından incelenmiş, müzeye geliş yolu ile ilgili bilgiler verildikten sonra ayrıntılı tanımları yapılmıştır. Çalışmanın evrenini, 2021 yılı içinde incelenen Niğde Müzesi envanterine kayıtlı farklı dönemlere ait takı sanatından gerdanlık ve kolyeler oluşturmuştur. Çalışmada, toplamda 5 adet süstaşlı-gümüş ve 4 adet metal işlemeli gerdanlık ve kolye örneğinde kullanılan süstaşlarının tespiti yapılmış; form ve metal süsleme teknikleri yorumlanmıştır. Tespit edilen bu gerdanlık ve kolyelerin (sadece bir parçası bulunan veya sadece kolye uçları dahil edildiğinde) toplam sayısının 25 olduğu görülmüştür. Ancak, gerdanlık ve kolyelerin bazılarının parçalanmış olduğu, bazılarının sadece kolye uçları bulunduğu bazılarının ise gerdanlık veya kolye olmadığı halde farklı isimlendirildiği (örn: tepelik parçası gibi) fark edilmiş olduğundan araştırmaya dahil edilmemiştir. Araştırma bulguları, süstaşlı ve metal işleme ile yapılan gerdanlık ve kolye örnekleri olmak üzere 2 ayrı grupta sunulmuştur.

Bulgular

Niğde Müzesi Envanterindeki Süstaşlı Gerdanlık ve Kolye Örnekleri:

Görsel 1. Örnek Eser 1.

Eser Adı: Taşlı Gerdanlık

Envanter No: 11.6.75 (Şekil 1) Ölçek: 1/10 cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Çavdarlı Köyü/Niğde Mehmet Çatal'dan 4.6.1975 tarihinde satın alınmıştır)

Dönemi: Osmanlı

Ölçüleri: Uzunluk: 34 cm.

Metal: Gümüş

Süstaşı Türü: Sard (Mikrokristalin (kriptokristalin) yapılı KUVARS-SiO₂)

Süstaşı İşleniş Şekli: Kabaşon

Süstaşının Muhtemel Jeolojik Bulunuş

Yeri: Demirci / Manisa

Açıklaması: Farklı formlarda sard süstaşı boncuk dizisi ve aralarında gümüş boncuklardan oluşan kolyenin uç

kısımında yine sard süstaşı dikdörtgen ve yuvarlak kabaşon formda işlenmiştir. Bu dikdörtgen ve yuvarlak kabaşon formdaki sard süstaşı çevresi gümüş metali ile sıvama kuyum tekniği kullanılarak süslenmiştir. Üzerinde dönemine ait olduğu düşünülen birtakım çizgisel betimlemeler mevcuttur.

Görsel 2. Örnek Eser 2.

Eser Adı: Taşlı Gerdanlık

Envanter No: 2.10.77 (Şekil 2) Ölçek: 1/10 cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Çavdarlı Köyü/Niğde Mehmet Çatal'dan 18.7.1977 tarihinde satın alınmıştır.)

Dönemi: Osmanlı

Ölçüleri: Uzunluk: 51 cm. En: 7cm.

Metal: Alpaka

Süstaşı Türü: Sard (Mikrokristalin (kriptokristalin) yapılı Kuvars-SiO₂) (Dikdörtgen form)

Karnelien (Mikrokristalin (kriptokristalin) yapılı Kuvars-SiO₂) (Küre form)

Süstaşı İşleniş Şekli: Kabaşon

Süstaşının Muhtemel Jeolojik Bulunuş

Yeri: Demirci / Manisa (Sard), Hindistan ve Yemen (Karnelien)

Açıklaması: Gerdanlığın zincir kısmı ve metal sarkaçlar bir bakır-nikel-çinko alaşımı olan alpakadan yapılmıştır. Kare kabaşon form olarak işlenmiş sard süstaşı üzeri çapraz çizgi motifleriyle süslenmiştir. Boncuk şeklinde içi

delinerek metalle sarkaç olarak eklenmiş 3 küre kabaşon formda işlenmiş süstaşları ise karnelien süstaşından yapılmıştır.

Görsel 3. Örnek Eser 3.

Eser Adı: Taşlı Kolye

Envanter No: 8.4.85 (Şekil 3) Ölçek: 1/10 cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Arif Ünal'dan 7.10.1985 tarihinde satın alınmıştır.)

Dönemi: 20. yy.

Ölçüler: Yuvarlak boncuk tanesi: 1,4cm, Kalınlığı: 0,3mm/ Kalp biçimli kolye tanesi: En Uzunluğu; 3,5cm x 2,8 cm; Kalınlığı: 0,6 cm

Süstaşı Türü: Karnelien (Mikrokristalin (kriptokristalin) yapılı Kuvars-SiO₂) (Küre form)

Süstaşı İşleniş Şekli: Kabaşon
Süstaşının Muhtemel Jeolojik Bulunuş Yeri: Hindistan ve Yemen

Açıklaması: Karnelien süstaşından yapılmış kolyede taşlar yuvarlak plaka kabaşon formda işlenmiştir. İçleri delinerek iple tutturulan karnelien süstaşları, tek olarak büyük ters üçgen plaka formunda işlenmiş ve üzerlerine yıldız figürü resmedilmiştir.

Görsel 4. Örnek Eser 4.

Eser Adı: Taşlı Kolye

Envanter No: 11.5.75 (Şekil 4) Ölçek: 1/10 cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Çavdarlı Köyü/Niğde Mehmet Çatal'dan 4.6.1975 tarihinde satın alınmıştır)

Dönemi: Osmanlı

Ölçüleri: Uzunluk: 41 cm.

Süstaşı Türü: Sard (Mikrokristalin (kriptokristalin) yapılı Kuvars-SiO₂)

Süstaşı İşleniş Şekli: Faset

Süstaşının Muhtemel Jeolojik Bulunuş Yeri: Demirci / Manisa

Açıklaması: Sard süstaşı içi delikli faset küre formunda işlenmiş boncuk kolye farklı boylarda düzensiz dizi halinde dizilmiştir.

Görsel 5. Örnek Eser 5.

Eser Adı: Taşlı Kolye

Envanter No: 16.1.75 (Şekil 5) Ölçek: 1/10 cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Çavdarlı Köyü/Niğde İbrahim Çatal'dan 3.9.1975 tarihinde satın alınmıştır.)

Dönemi: Osmanlı

Ölçüleri: Uzunluk: 32 cm

Süstaşı Türü: Sard (Mikrokristalin (kriptokristalin) yapılı Kuvars-SiO₂)

Süstaşı İşleniş Şekli: Faset

Süstaşının Muhtemel Jeolojik Bulunuş

Yeri: Demirci / Manisa

Açıklaması: Sard süstaşı içi delikli faset küre formunda işlenmiş boncuk kolye yakın boylarda dizi halinde dizilmiştir.

Niğde

Müzesi

Envanterindeki Metal İşleme Gerdanlık Örnekleri:

Görsel 6. Örnek Eser 6.

Eser Adı: Gümüş Gerdanlık

Envanter No: 7.5.77 (Şekil 9) Ölçek: 1/10 cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Çavdarlı Köyü/Niğde Mehmet Çatal'dan 14.9.1977 tarihinde satın alınmıştır.)

Dönemi: Osmanlı

Ölçüleri: Uzunluk:38 cm

Metal Türü: Gümüş

Açıklaması: Klasik kuyum metal işleme yöntemlerinden kesme/kaynaklama/tesfiye işlemlerinden geçirilip, metal tuğra paralar halka zincir üzerine dizilerek hazırlanmıştır. Kolye ucu, üçgen çerçeve form içine yerleştirilmiş kuyum metal işleme tekniklerinden ajur ve güverse tekniği kullanılarak hazırlanmıştır.

Görsel 7. Örnek Eser 7.

Eser Adı: Gümüş Gerdanlık

Envanter No: 5.3.92 (Şekil 7) Ölçek: 1/10 cm

Geliş Şekli: Satın alma (Bor/Niğde Mehmet Ermiş'ten 22.6.1992 tarihinde satın alınmıştır.)

Dönemi: Osmanlı

Ölçü: Boy: 26 cm. Sikke çapı: 1,5 cm.

Metal Türü: Gümüş

Açıklaması: Klasik kuyum metal işleme yöntemlerinden kesme/kaynaklama/tesfiye işlemlerinden geçirilip, metal tuğra paralar halka zincir üzerine dizilerek

hazırlanmıştır.

Görsel 8. Örnek Eser 8.

Eser Adı: Pirinç Gerdanlık

Envanter No: 8.1.80 (Şekil 8) Ölçek: 1/10 cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Merkez/Niğde Doğan Narin'den 20.11.1980 tarihinde satın alınmıştır.)

Dönemi: Geç Osmanlı

Ölçüleri: Uzunluk; 21 cm. Kurdele uzunluğu; 19 cm.

Metal Türü: Pirinç (bakır-çinko alaşım)

Açıklaması: Kuyum metal işleme tekniklerinden telkâri tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Kullanılan mavi renkli süstaşları yarı değerli turkuaz taşına aittir. Tuğra desenli yuvarlak altın metal plakalar (penz) halkalarla tutturularak sarkaç olarak kullanılmıştır.

Sarı diye tanımlanan pirinç alaşım, esas gerdanlık kısmı ve boyna bağlanan sarı kurdele olmak üzere iki kısımdır. Kurdele kısmı 19 cm uzunluğunda iki sarı kumaştan ibarettir. Kurdelenin altından geçirildiği bu bölüm "V" şeklinde olup yan yana 10'ar adet silindirik parça yer almaktadır. Birleşim yerinin ortasında mavi boncuk bulunan kubbe şeklinde tezyinat bulunmaktadır. Kurdelenin geçirildiği silindir parçaların uçlarında 10'ar adet sarı penz bulunmaktadır.

Gerdanlık kısmı ise hilal şeklinde ve üzeri bezemeli/süslemeli ve aşağı doğru küçülen dört parçadan oluşmuştur ve ortasında mavi boncuk bulunan bir rozet ile son bulmaktadır. Rozette bir büyük ve iki küçük penz bulunmaktadır. Ay şeklinde her parçanın üzerinde sıra ile mavi boncuklu

7,5,3,1,1 adet rozet yer almaktadır. Rozetlerin iki yanında ise ikişer mavi boncuklu (üç parçada) süsleme yer alır. Bu taşlardan 4 dört tanesi düşmüştür. Ayrıca, ay şeklindeki parçaların uçlarında da sıra ile 8,5,4 ve 2'şer adet sarı penz yer almaktadır.

Görsel 9. Örnek Eser 9.

Eser Adı: Muskalık-Gümüş Gerdanlık
Envanter No: 1.15.73 (Şekil 9) Ölçek: 1/10
cm.

Geliş Şekli: Satın alma (Arif Türkavut'dan
05.01.1973 tarihinde satın alınmıştır.)

Dönemi: 20. yy.

Ölçüleri: Ağırlığı: 190 gr.

Metal Türü: Gümüş

Açıklaması: Klasik kuyum metal işleme yöntemlerinden kesme/kaynaklama/tesfiye işlemlerinden geçirilip hazırlanan gümüş plakaların içi boş boru formunda hazırlanmıştır. Sarkaçlardaki yuvarlak gümüş sallantılar ajur tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Uçlarında mavi renkli turkuaz/firuze süstaşı zincir uçlarında sarkaç olarak kullanılmıştır. Gerdanlık biçiminde bir

zincir etrafına dizilmiş tel oyası sallantıları olan iki küçük, bir büyük silindirik ve ortaları taşlı üçgen muskalıktan oluşmuştur.

Sonuç

Anadolu toprakları, on binlerce yıllık tarihi boyunca, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Her bir medeniyete ait kültürel izleri, bugüne kadar ulaşan ve müzelerde koruma altında olan eserlerde gözlemleyebilmek mümkündür. Bu çalışmanın temel amacı, Niğde Müzesi'nde koruma altında bulunan takılar arasında yer alan gerdanlık ve kolyeleri, yapım teknikleri ve malzemeleri bakımından ayrıntıları ile incelemektir. Yapılan bu çalışma ile özgün kültürümüzün sürdürülebilirliğine katkıda bulunulacağı, ayrıca ilgili literatüre ve bilimsel çalışmalara örnek teşkil edileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, araştırma örneklemini oluşturan altı adet gerdanlık üç adet kolye örneği incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda ulaşılan bulgulara göre araştırmanın başlıca sonuçları ise şöyledir:

- İnsanlığın varoluşundan beri takılar, sadece güzel görünme kaygısı ile değil aynı zaman da bereket sağlama, büyü yapma, uğur getirme gibi anlamlarının yanı sıra dini ritüellerde dönemin inançlarına göre tanrılara ya

da ölümlere hediye sunma, sosyal imtiyaz, statü göstergesi ve zenginlik ifadesi olarak da kullanılmıştır. Örneğin, araştırma örnekleminde yer alan ve farklı dönemlere ait muskalıklar dini anlamda korunma düşüncesi ile kullanıma örnek olarak gösterilebilir.

• İncelenen takılarda, farklı tarihi dönemler ile bu dönemlerin kültürlerine ait farklı teknikler ve malzemeler kullanılmıştır. Çeşitli kabaşon formlarda işlenen sard ve karnelien en çok kullanılan süstaşları olurken, gümüş, alpaka ve pirinç en çok kullanılan materyallerdir. Süstaşlarının jeolojik geliş yerlerinin Manisa, Hindistan ya da Yemen olduğu tahmin edilmektedir. Klasik kuyum metal işleme yöntemleri ise en çok kullanılan teknik olmuştur.

Kaynaklar

- Artun, E. (2006). “Adana ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği”, Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu, Eskişehir.
- Back, M. ve Mandarino, J. (2008). Fleischer’s Glossary of Mineral Species. Tucson, Arizona: 10th Ed The Mineral Record Inc.
- Demirbağ, İ. B. (1996). Türk Geleneksel Giyiminde Takı ve Aksesuarlar, (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, M. (2006). Takı Sektör Profili, İstanbul Ticaret Odası, Dış Ticaret Servisi
- Bingöl, I. (1999). Anadolu Medeniyetleri Müzesi; Antik Takılar. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Bordaz, J. (1970). Tools of the Old and New Stone Age. NY: Dover.
- Branigan, K. (1974). Aegean Metalwork of the Early and Middle Bronze Age. London: Oxford Pub.
- Collon, D. (1989). Materials and Techniques of Ancient Near Eastern Cylinder Seals. In: Hackens, T., Moucharte, G, (eds) technology and analysis of ancient gemstones. Strasbourg: PACT.
- De Jesus, P. (1980). The development of prehistoric mining and metallurgy in Anatolia. BAR International Series 74 (I) and (II). British Archaeological Reports, Oxford, London.
- Dubin, L. S. (1995). The History of Beads. Japan: Concise Edition.
- Hatipoğlu, M. (1984). *Sarıcakaya (Eskişehir) Güneydoğusu Jeolojisi ve Ekonomik Potansiyeli* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hatipoğlu, M. (1996). *Mineralogical and Gemological Investigation of Barred and Banded Agates of Ankara (Çubuk) Area* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hatipoğlu, M. ve Chamberlain, S. C. (2009). Ancient deposit of blue chalcedony in Turkey. The Australian Gemmologist, 23(12), 565-573.
- Hatipoğlu, M., Babalık, H. ve Chamberlain, S. C. (2010). Gemstone deposits in Turkey. Rocks ve Minerals, 85(2), 124-132.
- Hatipoğlu, M. ve Inaner, H. (2010). Announcement and conservation as geological heritage of gem-quality diaspore (zultanite), kammererite (chromium clinocllore), and purple jadeite (clinopyroxen) mineral species, which they are unique to Turkey in the world. Abstracts of 1st International Geo-

- Conservation Symposium and Southeastern Europe Countries Pro-Geo Group Meeting, 15-19 September, Elazığ, Turkey, 58-59.
- Hatipoğlu, M. ve Güney, H. (2013). Archaeo-gemmological investigation of gemstone glyptics (seal stones and ceremonial stones) and ancient jewellerys mounted gemstones in Izmir Archaeological Museum (Turkey). *Journal of Cultural Heritage*, 14(3), e165-e168.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Tekişik Web Ofset.
- Kılıç, S. (2016). Eski Türklerde Kuyumculuk Geleneği Ve Metal Süsleme Teknikleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (58), 23-55.
- Mitchell, R.S. (1979). *Mineral Names What do They Mean*. NY: N.A.G. Press Ltd.
- Pliny the Elder (1989). *Natural History*. Jones W. (translator). Cambridge: Harvard University Press.
- Quick, L. (1974). *The Book of Agates*. Radnor-Pennsylvania: 3rd Ed., Chilton Book Co.
- Rapp, G. (2009). *Archaeomineralogy*. 2nd Ed., (Editors; Herrmann, B., Wagner, G. A.) Berlin: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Şaman, N. D. ve Nafiz M. (2013). İnsanın Varoluşundan Demir Çağına Kadar Takı ve Takının Kalitesi, *ABMYO Dergisi*. 31-32, (51-64).
- Tez, Zeki (2009). *Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi*, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Türe, A. ve Savaşçın, M.Y. (2000). *Kuyumculuğun Doğuşu*. İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.
- Türe, A. ve Savaşçın, M.Y. (2002). *Anadolu Antik Takıları*. İstanbul: Goldaş Kültür Yayınları.